

Міністерство освіти і науки України

Бердянський державний педагогічний університет

Кафедра теорії та методики навчання мистецьких дисциплін

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2025

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ
АНСАМБЛЕВОГО СПІВУ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувачка другого рівня
вищої освіти, групи м23ММ
Галузь знань: галузі знань А Освіта
Спеціальність: А4 Середня освіта
(Мистецтво. Музичне мистецтво)
Освітньо-професійна програма
«Середня освіта (музичне мистецтво)»

САМАТОВА Катерина Дмитрівна

Керівник: д.п.н., професор
Тетяна СТРАТАН-АРТИШКОВА
Рецензент: к.п.н., доцент
Кристіна ПЕТРИК

Запоріжжя – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи проблеми формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу	6
1.1. Аналіз наукових праць з проблеми дослідження.....	6
1.2. Критерії та показники сформованості художніх орієнтацій учнів.....	15
1.3. Роль і значення ансамблевого співу у формуванні художніх орієнтацій учнів.....	19
РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови та методика формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу	28
2.1. Особливості вокально-ансамблевої діяльності учнів у позакласній роботі.....	28
2.2. Педагогічні умови формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу.....	33
2.3. Методика формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу.....	39
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі глобалізації, трансформації нашого суспільства особливо гостро постає проблема духовного розвитку молодого покоління. Сучасна система вищої мистецько-педагогічної освіти в умовах глобалізації та модернізації спрямована на підготовку компетентного фахівця, здатного формувати в учнів моральні якості, навчити їх усвідомлювати й цінити світові й національні культурні досягнення, розуміти роль мистецтва в духовному розвитку особистості, розкривати художньо-образний зміст творів, творити і бачити красу, робити добро, пізнавати через мистецтво навколишній світ, себе в ньому.

Про це зазначено у «Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури», положенні Закону України «Про освіту» (2017), Закону України «Про вищу освіту» (2014), галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2018).

Проблема художнього розвитку особистості, формування її духовного світу, емоційно-почуттєвої сфери, творчих здібностей розглядається науковцями різних галузей науки: філософії, педагогіки, психології, мистецтвознавства. Цій проблемі присвячені наукові праці відомих українських вчених, науковців, педагогів-музикантів, зокрема, І. Зязюна, А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, Л. Паньків, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін., в яких акцентується увага на значенні мистецтва у розвитку духовно-творчої особистості.

До проблеми формування вокально-виконавської та вокально-хорової культури учнівської і студентської молоді звертаються такі науковці, як О. Бузова, Н. Гунько, Л. Дерев'янка, М. Клепар, Н. Овчаренко, Т. Пляченко, І. Шевченко, О. Яненко, Л. Ятло та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень у цьому напрямку, проблема формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу вивчена

недостатньо. Адже саме в ансамблевому співі розвиваються музичні здібності, здатність емоційно проникати в художній образ, відтворювати його, формуються особистісні якості, художнє світобачення, любов до рідного краю, мистецтва, народної пісні. Значущість ансамблево-виконавської діяльності у формуванні внутрішнього світу особистості, духовно-творчого розвитку, художнього світогляду зумовила вибір теми нашого дослідження «Формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови та розробити методикку формування художніх орієнтацій школярів засобами ансамблевого співу.

Відповідно до мети сформульовано **наступні завдання**:

- 1) здійснити аналіз наукових праць з проблеми дослідження;
- 2) визначити критерії та показники сформованості художніх орієнтацій учнів;
- 3) обґрунтувати роль і значення ансамблевого співу у формуванні художніх орієнтацій учнів та розкрити особливості вокально-ансамблевої діяльності у позакласній роботі;
- 4) визначити педагогічні умови формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу.

Об'єкт дослідження - процес формування художніх орієнтацій школярів засобами ансамблевого співу.

Предмет дослідження - педагогічні умови та методика формування художніх орієнтацій школярів засобами ансамблевого співу у позакласній діяльності.

Методи дослідження. Основними методами даного дослідження є: - *теоретичні*, що передбачають вивчення психолого-педагогічних та методичних джерел з теми дослідження, визначення стану розробленості даної проблеми, визначення категоріально-понятійного апарату, зокрема, методи аналізу, синтезу, узагальнення;

- *емпіричні* – спостереження, опитування, бесіда, котрі спрямовані на визначення критеріїв, показників, рівнів сформованості художніх орієнтацій учнів; експериментальна робота.

- *математичні*, котрі передбачають вимірювання, а також кількісну та якісну обробку результатів дослідної роботи.

Практичне значення дослідження. Матеріали й одержані результати даної роботи можуть бути використані в у процесі вивчення дисципліни «Теорія і методика навчання мистецтва у ЗЗСО, а також в музично-педагогічній діяльності учителів музичного мистецтва, керівників вокальних ансамблів, студій тощо, а також для подальших розробок проблеми формування художніх орієнтацій учнівської молоді засобами ансамблевого співу.

Публікації:

1. Саматова К. Д. Формування художніх орієнтацій учнів як педагогічна проблема. *I Міжнародна студентська науково-практична конференція «Мистецька освіта: теорія, методика, практика»*. - 30-31 жовтня 2025 р. - С. 181-185.

2. Саматова К. Д. Тенденції трансформації менеджменту в ХХІ столітті. *I Міжнародні педагогічні читання пам'яті Є. М. Хрикова «Контексти творчості Євгена Миколайовича Хрикова: актуальні проблеми освітнього і публічного менеджменту»*. - 3 квітня 2025 р. - С. 176-180.

3. Саматова К. Д. Особливості музичної освіти в дистанційному форматі. *II Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво та мистецька освіта в сучасному європейському соціокультурному просторі»*. - 17-18 квітня 2025 р. - С. 126-131.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 64 сторінки, з них 50 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ АНСАМБЛЕВОГО СПІВУ

1.1. Аналіз наукових праць з проблеми дослідження

Проблема розвитку духовної особистості особливо гостро постає перед суспільством на сучасному етапі його розвитку. Перед загальноосвітніми закладами постає важливе завдання – виховати й інтелектуально розвинену, національно свідому, компетентну, творчу особистість, здатну до самореалізації, самоутвердження й саморозвитку у життєдіяльності.

Сучасний стан вищої освіти в Україні, наголошують науковці, «настійно висуває проблему оптимізації навчального процесу», що «дозволить розширити проблемне поле досліджуваних предметів і відкрити нові виміри композиторської і виконавської творчості» [60, с.172].

Відтак, особлива увага має зосереджуватись на розвитку художніх орієнтацій школярів, їх світоглядних позиції, здатності розуміти й адекватно оцінювати навколишню дійсність.

Відомо, що мистецтво здатне впливати на особистість, розвивати її внутрішні якості, емоційно-почуттєву сферу, формувати здатність адекватно сприймати й оцінювати дійсність, самого себе, іншу людину. Про це читаємо у працях відомих вчених, педагогів-музикантів, зокрема, А. Зайцевої, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін.

Слушним є вислів науковців про те, що «мистецтво має унікальні можливості впливу на людину, тому художньо-естетичне виховання потрібно розглядати не лише як процес набуття художніх знань і вмінь, а, насамперед, як універсальний засіб особистісного розвитку школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів» [31, с.2].

Мистецтво – особливий рівень людинознавства. Саме воно спирається на ідею гуманності, глибокої соціалізації і самоцінного значення особистості, творчого самоствердження та індивідуального світосприйняття, визначає міру небайдужості до світу універсальних цінностей і сенсів.

Людина звертається до мистецтва в пошуках істини й сенсу життя. Задовольняючи потребу особистості в духовному спілкуванні, мистецтво, як ніяка інша форма суспільної свідомості, сприяє духовному вдосконаленню особистості, розвитку її емоційно-інтелектуальної сфери, формуванню культури міжособистісного спілкування, усвідомленню понять про загальнолюдські цінності. Отже, особливого значення набуває проблема художнього виховання особистості, яка порушується у працях вчених, науковців, дослідників різних галузей науки й упродовж всього розвитку людства не втрачає своєї значущості й актуальності.

Так, у трактатах давньогрецьких філософів, зокрема, Платона, Арістотеля та інших мислителів античності порушувались питання художнього розвитку особистості засобами мистецтва, підкреслювалось й наголошувалось на значущості його впливу на внутрішній світ, гармонійний розвиток.

Відомо, що епоха Середньовіччя характеризується релігійним світоглядом. Відповідно й значення та вплив мистецтва на людину виявлявся у здатності сприймати й розуміти мистецтво відповідно до релігійних постулатів.

Зазначимо, що Світогляд Нового часу кардинально відрізняється від середньовічного світосприйняття. Трансцендентний світогляд середньовічної людини змінюється на іманентний світогляд людини Ренесансу, який «не стільки «відкрив», себто знайшов людину, скільки вирвав її з цілості матеріального та духовного всесвіту, одірвав її від вищого світу (чи світів), ізолював її.

Мистецтво Ренесансу відстоює право людини на власну оцінку явищ навколишньої дійсності, звільнення від церковних догм і контролю над думками й почуттями, утверджує цілісність і закономірність світосприйняття, красу й

гармонію світу, висуває вимогу щодо його наукового пізнання і реалістичного зображення в різних видах мистецтва.

Новим етапом розвитку розвитку художніх орієнтацій стала доба Просвітництва, основна тема якого – ідеологія розуму і культ людини, ствердження високих громадських та моральних ідеалів, звернення до гуманності античного мистецтва. Відтак, роль і значення художнього виховання зростає, розуміння ролі мистецтва у житті людини та у її вихованні й навчанні набуває значущості.

Музичне мистецтво, зокрема, спів та гра на інструментах, поступово стає однією з важливих дисциплін у навчальних закладах.

Слід зазначити, що в Україні активно впроваджувати і досліджувати питання художнього виховання почали лише наприкінці ХІХ ст. Це яскраво виявилось у музично-педагогічній діяльності відомих композиторів-педагогів, зокрема, М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, С. Людкевича, Б. Яворського та ін.

До проблеми формування художніх орієнтацій учнів засобами різних видів мистецтва звертаються сучасні науковці, серед яких мистецтвознавці, педагоги-музиканти, зокрема, Т. Бодрова, О. Бузова, С. Горбенко, Н. Гунько, Т. Дорошенко, Г. Падалка, О. Паньків, Т. Пляченко, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, Л. Хомич, О. Шевцова, О. Щолокова та ін.

Оскільки художні орієнтації учнів формуються в процесі музичного виховання, звернемося до понять «виховання», «художнє «виховання», «музичне виховання», «художні орієнтації», що дасть змогу більш глибоко зрозуміти сутність досліджуваного нами феномену.

Науковці зазначають, що поняття «виховання» – це процес «свідомого, цілеспрямованого й систематичного формування особистості, який здійснюється в межах і під впливом соціальних інституцій (родини, виховних і навчальних закладів, установ культури, суспільних організацій, засобів масової інформації, тощо) з метою її підготовки до повноцінного життя й самореалізації

в суспільстві, до життєдіяльності в різних сферах соціальної практики (професійно-трудової, сімейно-побутової, суспільно-політичної і культурної) та до виконання певних соціальних функцій, прийняття соціальних ролей». [6].

У навчально-виховному процесі художнє виховання учнів є, безперечно, важливим і необхідним, оскільки, на думку науковців, «...дитина – створіння біосоціальне, яке сприймає світ і як особистість з неповторним психологічним кодом, і як носій соціокультурної реальності, що адаптує її у власній картині світу...» [62, с.52]

Представники педагогічної науки категорію «виховання» розуміють у декількох значеннях. Так, В. Ягупов пропонує такі визначення:

- «у широкому соціальному – як виховний вплив на людину всього суспільства і всієї дійсності, який має не лише позитивну спрямованість. Дійсність містить конфлікти і протиріччя: тут особистість набуває не тільки позитивного соціального досвіду, але і негативного» [74, с. 232];

- у широкому педагогічному значенні – як «...виховна діяльність різних освітньо-виховних систем, які керуються педагогічними теоріями» [74, с. 232];

- у педагогічному вузькому значенні – як «...цілеспрямована виховна діяльність педагога з метою досягнення певних виховних цілей» [74, с. 232];

- і у дуже вузькому як «...розв'язання педагогом конкретної індивідуальної проблеми виховання або перевиховання» [74, с. 232].

Дослідники визначають виховання як «процес цілеспрямованої, систематичної, організованої і планомірної взаємодії вихователя і вихованця, під час якого відбувається вплив на свідомість, підсвідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери вихованця з метою формування у нього наукового світогляду, високих моральних, громадських і професійних рис для формування його особистості» [74, с. 232]; як «систему виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості» [65, с. 3].

Отже, поняття «виховання» у педагогічному сенсі має такі характеристики, як системність, організованість, цілеспрямованість, діалогічність, світоглядність, професійність, інтегрованість, гармонійність.

Проблема розвитку і виховання духовної особистості розкривається у відомих працях І. Беха, де слушно вказується, що «в умовах реформування національної освіти процес виховання має здійснюватися на основі сучасних ідей, підходів, принципів, механізмів і закономірностей, адекватних новим умовам» [2, с.36].

Аналіз наукових праць дав змогу визначити, що поняття «художнє виховання» й більш широке, але споріднене й взаємопов'язане з ним поняття «естетичне виховання», інтерпретується як розуміння й пізнання прекрасного.

До цього почуття й розуміння прекрасного через мистецтво звертались давньогрецькі філософи. Ця думка пронизувала науково-педагогічні теорії упродовж всіх епох й особливої актуальності набула в наш час.

До проблеми формування художніх орієнтацій учнів звертаються педагоги ХХ-ХХІ ст.: Н. Волошина, В. Дряпіка, І. Лелюх, Л. Паньків, Н. Свещинська та ін., які відзначали у своїх роботах роль музичного мистецтва у розвитку духовно збагаченої особистості, стверджуючи, що художнє виховання спрямоване не тільки на розвиток й формування емоційно-чуттєвої сфери особистості, а й на формування творчих умінь та навичок [36, с.192].

Звернемося до науково-довідкових джерел. Так, в «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка естетичне виховання розуміється як «складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» [12, с.119].

Науковці підкреслювали значення діяльнісного компоненту у процесі художнього виховання, адже створювати красу в процесі діяльності, діалогового спілкування й взаємодії повинні всі [7, с. 6]. Отже, художнє

виховання як важливий й один з основних компонентів у розвитку духовно-творчої особистості, містить основні завдання: розвиток духовної особистості учня, його художнього світогляду, моральних якостей, художнього смаку, здатності до пізнання й усвідомлення краси, гармонії через мистецьку творчість.

Науковці використовують поняття «художньо-естетичне виховання», «естетичне виховання», яке дещо ширше за змістом. Про це зазначається й в наукових дослідженнях М. Фіцули, який підкреслює, що естетичне виховання є важливим компонентом навчально-виховного процесу в освітніх закладах. Важливою є теза, що художньо-естетичне виховання має бути спрямоване на формування здатності учня сприймати навколишню дійсність, пертворювати її за законами краси в усіх сферах людської діяльності [65, с. 315].

Важливими для нашого дослідження є такі визначення поняття «естетичне виховання», як: «педагогічний процес взаємодії педагога та учнів», що сприяє розвитку естетичного ставлення особистості до життя, тобто любові до життя в будь-яких проявах, здатності до творчої діяльності за законами краси, гармонії, моралі [48, с. 359]; «цілеспрямований процес, що включає в себе систему комплексного, цілеспрямованого, планомірного та послідовного впливу на людину з боку певних соціальних інститутів та установ на основі єдиних науково-педагогічних принципів, методів та засад, в результаті якого в неї виникає світоглядна настанова на безпосередню творчу оцінку дійсності та власного життя в суспільстві як проявів прекрасного і потворного, піднесеного і низького, комічного і трагічного та інших естетичних категорій» [53, с. 26]; як складний діалектичний процес розвитку художньо-творчих здібностей особистості, здатності до естетичного сприймання і переживання музики у процесі якого розвивається інтерес до музики, вдосконалюється здатність розуміти музичне мистецтво, співпереживати, сприймати його з естетичною насолодою» [54, с. 80].

Як зазначалось, значну роль у формуванні художніх орієнтацій учнів має музичне мистецтво. Звичайно, всі види мистецтва плідно впливають на особистість, розвивають її здібності, внутрішні якості, духовний світ, але, на нашу думку, музичне мистецтво якнайбільш впливає на розвиток інтелектуально-розумової, емоційно-ціннісної сфери, сприяє формуванню художнього сприйняття, інтонаційного слуху, емпатійних якостей.

Тому розкриємо поняття «музичне виховання», розглянемо його сутність і значення.

Метою музичного виховання є розвиток музичних здібностей, емоційного сприймання музичного образу, його переживання, відчуття й усвідомлення. Музичне виховання спрямоване на формування художнього сприйняття й інтерпретації музичного твору, його виразного виконання й відтворення.

Слушним є вислів дослідників про те, що музичне виховання розвиває любов до мистецтва, сприяє його розумінню, співпереживанню. Важливою є музична освіта, яка необхідна для накопичення знань про музику, оволодіння навичками та вміннями художнього сприйняття, розвитку музично-творчих здібностей, формування художнього сприйняття як компонентів художніх орієнтацій.

При цьому важливим є залучення учнів у практичну діяльність, у безпосередній процес оволодіння знаннями, художньо-інтерпретаційними вміннями, здатність сприймати, інтерпретувати й творити музику. як сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для практичної музичної діяльності, а також процес їх засвоєння; практична музична діяльність, слухання музики» [12, с. 219].

У науковій праці О. Рудницької «Педагогіка загальна та мистецька» читаємо, що «...саме музика, яку вирізняє процесуальність, відсутність будь-якої наочної конкретності, предметного зображення, хронології подій, якнайбільше вимагає від сприймаючого емоційної чутливості, фантазії, творчої ініціативи,

асоціативного мислення, спостережливості, тобто тих якостей, що іноді бувають кориснішими для людини, ніж отримана нею сума знань» [51, с.127].

Отже, музичне мистецтво, як вже зазначалось, здатна впливати на емоційно-почуттєву сферу, викликати емоції, здатність до художнього перевтілення, ідентифікації, формувати особистісні якості, зокрема, здатність до емпатії. Рефлексії, креативність, творчість.

О. Ростовський зазначає, що виховання засобами музичного мистецтва сприяє розвитку цілісної, гармонійною особистості, оскільки здійснюється в соціальному середовищі, впливає на загальний розвиток школяра [49, с. 87]; формує духовні якості, художнє мислення, національну свідомість і патріотизм, передбачає використання безцінних скарбів української музично-поетичної творчості [42, с. 9].

Музичне виховання є «цілеспрямованим розвитком музичних здібностей особистості, вихованням цілісного відчуття, переживанням й розумінням образного змісту музичних творів, засвоєнням суспільно-історичного досвіду музичної діяльності, спрямованої на формування й розвиток засобами мистецтв естетичних почуттів, переживань, понять, інтересів, потреб, смаків, оцінок, образного мислення, творчих здібностей, гуманістичного ставлення до навколишнього життя і мистецтва» [73, с. 92].

Огляд наукових праць з проблеми дослідження дав нам змогу зробити висновок, що у розвитку особистісних якостей учнів в процесі позашкільної діяльності важливого значення набуває вокальний спів, де здійснюється розвиток музичних здібностей, виховуються людські якості, що роблять внутрішній світ учнів прекрасним.

Діяльність вокального колективу у позаурочний час є складною, інтегративною системою, котра складається із ціннісного, змістового, результативного компонентів, спрямовується на розвиток духовно-творчих якостей учнів, їх вмінь та навичок пізнавати навколишній світ, розуміти значущість мистецьких цінностей в житті людини.

Формування художніх орієнтацій учнів є творчим процесом, спрямованим на розвиток духовних якостей учнів засобами ансамблевого співу.

1.2. Критерії та показники сформованості художніх орієнтацій учнів

Спираючись на вже існуючі підходи, враховуючи особливості й специфіку вокальної діяльності, її значення у розвитку особистості учня, у наступному розділі нашої роботи означимо критерії сформованості художніх орієнтацій учнів.

Аналіз науково-педагогічних праць з проблеми дослідження, розкриття сутності й визначення ключових понять, зокрема, «художні орієнтації», «музичне виховання» уможливило окреслити критерії і показники сформованості художніх орієнтацій учнів.

Слід зазначити, що дослідники виокремлюють такі критерії та показники сформованості художніх орієнтацій учнів:

- ціннісно-пізнавальний, який передбачає вияв інтересу до мистецтва, прагнення оволодіти мистецькими знаннями;
- емоційно-почуттєвий, що передбачає емоційне сприйняття музичного образу, здатність співпереживати, емоційно ставитись та оцінювати музичний твір;
- діяльнісно-творчий, який характеризується здатністю до творчого самовираження у діяльності;

Науковці визначають такі критерії сформованості художньо-ціннісних орієнтацій учнівської молоді:

- мотиваційно-орієнтовний, який передбачає прагнення учня оволодівати новими знаннями;
- операційно-перцептивний, котрий характеризується наявністю відповідних знань й прагненням їх використовувати у процесі художнього сприйняття музичних творів;
- контрольно-оцінювальний критерій передбачає вміння оцінювати музичний образ, існувати його інтерпретацію та висловлювати власну думку [20].

Дослідники зазначають, що важливим у визначенні критеріїв художніх орієнтацій є виокремлення таких якостей, як здатність до художнього сприйняття, емоційна чуттєвість, художнє хвилювання, потреби і мотиви спілкування з творами різних видів мистецтва.

Крім цього, важливим є виявити обсяг мистецьких знань, що дасть можливість виявити художній смак, художні потреби і прагнення школяра.

Нам імponує такий показник, як художня вихованість, який характеризується здатністю вибірково ставитись до мистецьких творів, виявляти здатність до адекватної оцінки і судження [53].

У наукових працях щодо теми нашого дослідження пропонуються також авторські критерії сформованості художніх орієнтацій, наприклад:

емоційно-вольовий, когнітивний, конативний.

Емоційно-вольовий, як зазначають дослідники виявляється у здатності захоплюватись музичним твором, виявляти інтерес, зацікавленість, вміння усвідомлювати й розкривати художньо-образний зміст твору у процесі його виконання.

Когнітивний критерій (пізнавальний) характеризується прагнення до пізнання, здатністю здійснювати інтелектуально-розумові операції, дії, осмислювати зміст твору, використовувати вже набуті знання та вміння.

Конативний критерій або поведінковий виявляється у здатності виконувати й адекватно інтерпретувати музичні твори, розкривати образний зміст, прагнути до сценічно-виконавської та творчо-комунікативної діяльності.

Слід зазначити, що дослідники, глибоко вивчаючи досліджуваний нами феномен, виокремлюють спочатку блоки (групи), які надалі характеризуються відповідною структурою і змістом.

Наприклад, С. Куракіна виокремлює такі загальні групи: психологічну, педагогічну, соціальну. Ці групи, на думку дослідниці, характеризується і містять такі критерії [33]:

- психологічний блок містить такі критерії емоційно-естетичний, саморегуляції, мотиваційний.

- педагогічний блок характеризується такими критеріями: інтенсивність самостійних занять, виконавська культура, співтворчість.

- соціальний блок передбачає світоглядні позиції батьків та культурні традиції та культурний обмін в родині.

Аналіз дисертаційних досліджень з проблеми музичного виховання дав змогу зазначити, що дослідники виокремлюють серед критеріїв художньо-естетичну вихованість підлітків, зауважуючи, що художньо-естетична вихованість є «інтегрованою властивістю особистості, яка покликана забезпечувати плідний духовно-практичний зв'язок з музичним мистецтвом як соціальною, художньою та естетичною цінністю; засвідчувати багатоаспектний досвід освоєння окремих творів музичного мистецтва, а також його жанрів та видів; спонукати особистість до активної взаємодії з музичним мистецтвом на основі його повноцінного сприймання, оцінювання та інтерпретації під час спілкування та виконання» [55, с.19].

У такий спосіб, запропоновано такі критерії сформованості:

- ціннісно-орієнтаційний, який передбачає зацікавленість музичними творами;

- інформаційно-змістовний, який передбачає поінформованість, обізнаність, знаннєвість щодо музичних жанрів, стилів, видів музичного мистецтва;

- діяльнісно-процесуальний, який характеризується здатністю осмислювати, оцінювати, інтерпретувати музичний образ [55].

Аналіз наукових досліджень, різних підходів до визначення критеріїв та показників сформованості художніх орієнтацій учнів дав змогу констатувати, що виокремлені дослідниками вищезазначені критерії мають спільні та відмінні риси.

Відмітимо одностайне виокремлення дослідниками мотиваційного компонента, який передбачає інтерес, зацікавленість, вмотивованість. Прагнення до набуття знань, розуміння значення музики у житті людини.

Пізнавальний компонент передбачає наявність музично-теоретичних знань, музично-виконавських умінь та навичок, здатність їх використовувати у процесі художньої інтерпретації.

Діяльнісний, який передбачає прагнення учня до творчого самовираження, виконавської творчості, самоактуалізації у власній творчій діяльності.

Отже, такий аналіз наукових досліджень дав нам змогу виокремити критерії сформованості художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу:

- мотиваційно-орієнтаційний критерій, який характеризується потребою учнів брати участь у вокальному ансамблі, прагненням до художньо-виконавської комунікації, бажанням вивчати й виконувати вокально-ансамблеві твори, виступати перед аудиторією, брати участь у різноманітних мистецьких заходах та конкурсах;

- когнітивно-знаннєвий критерій, який передбачає музично-теоретичну обізнаність, наявність елементарних знань та вокально-виконавських умінь, сформованість художнього тезаурусу;

- творчо-діяльнісний критерій, який характеризується бажанням і вмінням творчого спілкування у вокальному колективі, володіти сценічно-виконавськими вміннями, художньо-інтерпретаційними навичками, прагненням до творчої спільної музично-виконавської діяльності.

1.3. Роль і значення вокального співу у формуванні художніх орієнтацій учнів

Вокально-ансамблеве виконання має велике значення у формуванні художніх орієнтацій учасників вокального ансамблю. Для того, щоб зрозуміти його роль у розвитку художніх орієнтацій, розглянемо етапи становлення цього виду музично-виконавської діяльності.

Слушним є вислів про те, що ансамблеве виконання є «...потужним засобом самоствердження та етнічної самоідентифікації українського народу...й уособлюється як унікальне явище, як окрема культурологічна система в контексті світової культури» [23].

Відомо, що розвиток і становлення вокального співу починається із давніх історичних часів. Так, обрядові звичаї, традиції супроводжувались вокальним виконанням учасників цих дійств. Календарно-обрядові, родинно-обрядові дійства ґрунтуються на народному співі, який, зазвичай, виконується гуртом.

У процесі розвитку музичної культури ансамблеве виконання набуває більшого поширення і характерно для пісень-романсів, які виконувались декількома голосами.

Слід зазначити, що ансамблеве виконання характеризує церковний спів в Україні. Цей спів набув трансформації, оскільки він сформувався в Київській Русі й пройшов складний шлях під впливом візантійських співацьких канонів-традицій, одноголосного виконання до партесного співу, що виник в епоху бароко й особливого розвитку дістав у творчості композиторів кінця ХІХ ст., зокрема, у творчості Д. Бортнянського, Д. Березовського, А. Веделя.

Відмітимо, що перші зразки ансамблевого співу виявились у знаменному розспіві, потім – у строчному співі, що характерний для перехідного етапу до церковного багатоголосся, надалі – партесний спів (спів по партіях), зокрема, жанр мотету, який виник у ХVІІ ст. Музикознавці зазначають, що жанр мотету

«...побудований на протиставленні-змаганні різних груп невеликого вокального ансамблю а cappella» [15].

Слід зазначити, що ансамблевий спів надалі активно розвивається, особливо в народній музично-поетичній творчості, а також в класичній музиці, зокрема, в оперному жанрі.

Особливого розвитку вокально-ансамблеве виконання набуло у першій третині ХХ ст. У цей період в Україні композитори-педагоги активно розвивають думку щодо розвитку художньо-творчих якостей особистості засобами музичного мистецтва, зокрема, вокально-хорового, підкреслюючи його неоціненний вплив на розвиток особистісних якостей. Так, М. Леонтович зазначав, що «Мета систематичних співів: розвага власними силами, музичне виховання, уважність, пам'ять, естетичне почуття..., розвиток інтелектуальних сил від почуття спільної солідарності, громадські інститути, дисципліна волі через хоровий спів» [38, с. 45].

Сучасна школа ставить перед собою важливі завдання – виховати духовно розвинену, інтелектуально-гармонійну особистість, людину культури. І в цьому велике значення має участь учнів у вокальному ансамблі. Залучення учнів до вокального ансамблю, функціонування вокального ансамблю у загальноосвітніх закладах є вельми важливим, оскільки, як слушно зазначає А. Чехуніна, має «...яскраво визначене естетичне призначення...» [69, с.57], сприяє формуванню художнього світогляду, передбачає особистісно зорієнтований підхід до кожного учасника, урахування неповторно-індивідуальних характеристик, музичних здібностей, сприяє розвитку емпатійних якостей, художніх смаків, здатності орієнтуватись у різних вокальних жанрах і стилях, формувати культуру художнього сприйняття.

У процесі вивчення ансамблевих музичних творів учні навчаються діалоговому спілкуванню, взаєморозумінню, взаємопідтримці, розкривають свої індивідуально-характерні якості, розкріпачуються, виявляють свої інтереси, здатність до самовираження у процесі репетицій та концертних

виступів. І що дуже важливо – набувають досвіду художнього спілкування, виразного інтонаційного виконання, артистизму, сценічної волі.

Під час вокально-ансамблевої діяльності формується художній смак, музичний слух, художнє сприйняття музичних образів, здатність до адекватної оцінки та самооцінки.

Слушною є теза про те, що «спів є природним способом висловлення естетичних почуттів, дійовим засобом активного залучення школярів до музики. З усіх видів виконавського мистецтва він є найдоступнішим для дітей видом музичної діяльності, порівняно легко засвоюється ними... Тому спів здавна розглядається як один з основних засобів музичного виховання» [41, с.75].

Отже, підкреслимо, що вокальне виконання в ансамблі має величезне значення у розвитку художніх орієнтацій школярів. Вокальний спів слід впроваджувати у навчально-виховний процес і для учнів молодших класів, і для учнів початкової школи, і для старшокласників. Звичайно, що відмінність буде відображатись у виконавському репертуарі, педагогічних підходах, методиці вивчення вокальних творів.

Відомо, що учнів молодших класів не володіють розвиненим художнім сприйняттям, не мають досвіду спілкування з музичними творами, тобто музичне сприйняття має сенсомоторний характер. Тому і музичні твори повинні бути веселими, жвавими, яскравими.

Учасники ансамблю цього віку ще не вміють розпізнати динамічні зміни в музичному розвитку, не володіють достатнім досвідом проникнення в образну тканину, а тому їм на допомогу приходять наочні образи, картини, події, які є в реальності. Емоційно сприймаючи музику, учні молодшого шкільного віку виявляють відповідні емоційні реакції, осмислюючи музичні образи. Тому, як слушно зауважує А. Чехуніна, «важливе значення має рівень емоційності, який виявляє дитина під час осмислення дійсності, – чим яскравіша реакція, тим простіше, швидше й продуктивніше проходить процес

вирішення поставлених творчих завдань, якісніше формується комплекс знань та умінь» [68, с. 91].

Досвід показує, що молодші школярі, зазвичай, не можуть точно схарактеризувати образ словами, влучно висловити враження, думки щодо змісту музичного твору, тому на допомогу приходять вокальний спів.

Зв'язок зі словом, інтонацією, дикцією, голосом плідно впливає на відчуття й осмислення, сприйняття й розуміння художнього образу, відтворення й висловлювання свого ставлення до нього у виконанні, міміці, рухах, жестах.

О. Ростовський слушно зауважив, що розвиток художнього сприйняття відбувається «від найпростішого розрізнення найвиразніших, найяскравіших барв, форм, звуків до активнішого усвідомлення красивих, гармонійних сполучень, до диференціювання звуковисотних та ритмічних співвідношень у музиці, нюансів кольорової гами, різноманітності форм, поетичного співзвуччя» [50, с.76].

Учні підліткового віку характеризуються здатністю сприймати, інтерпретувати, відчувати художній образ, виконувати більш складні вокальні твори і за змістово-образною глибиною, і художньо-виконавською технікою.

Вони мають певний досвід художнього спілкування, накопичений «банк» емоцій, асоціативний фонд тощо. Крім цього, учні підліткового віку володіють певними знаннями в галузі музичного мистецтва, вміють висловлювати думку, судження, оперують певною художньою інформацією, мають певні рефлексивні навички, аналітичні вміння.

Дослідники зазначають, що учні старших класів володіють здатністю синтезувати, уявляти, здійснювати асоціативні зв'язки, рефлексувати, орієнтуватись у різних жанрах, стилях різних видів мистецтва. І це, звичайно, впливає на рівень художнього світосприйняття учнів, їх здатність об'єктивно оцінювати, розмірковувати, аналізувати, узагальнювати.

Отже, підкреслимо, що залучення учнів до ансамблевого виконання сприятиме формуванню їх художніх орієнтацій, розвитку художнього сприйняття, здатності до творчого самовираження і самоактуалізації.

Доцільно, на нашу думку, визначити поняття «ансамбль», розглянути його сутність, роль і значення вокально-ансамблевого виконання у формуванні художніх орієнтацій учнів.

І. Смірнова визначає ансамблеве музикування як «спільне виконання музичного твору». Вокальний твір може бути виконаний у складі тріо, квартету, квінтету та ін. Таке виконання, на думку дослідниці, передбачає відчуття учасником ансамблю індивідуальності кожного, злагоджене й гармонійне виконання й відтворення музичного образу й змісту [56].

Термін «ансамбль» (від фр. «ensemble») означає разом, одночасно. Крім цього значення використовують ще термін «semblable», що у перекладі означає схожий, подібний; «symplegas» – зчеплення, сплетіння.

Науковці розуміють ансамбль у декількох позиціях, як-от:

- невелика група музикантів, котрі спільно виконують музичний твір;
- твір, який написаний для декількох виконавців (тріо, квартет, квінтет, секстет та ін.);
- колектив, який спільно, разом виконує один музичний твір;
- специфічна якість звучання [41];
- жанр, який виконується двома і більше виконавцями;
- гармонійне звучання учасників ансамблю;
- злагодженість, гармонійність;
- єдність голосів, вокальних прийомів, техніки художнього виконання.

Розподіляють вокальні ансамблі на однорідні (дитячі, жіночі, чоловічі) [41], а також інструментальні, вокальні, вокально-інструментальні, мішані, що залежить від складу виконання.

Вокально-ансамблевий спів є важливою формою музично-художньої діяльності, оскільки учасники, інтерпретуючи музичний образ, розвивають

музичний слух, голос, здатність до художньо-творчої комунікації в процесі спільного виконання твору.

Вокальний ансамбль являє собою гармонійне поєднання й синтез окремих компонентів твору в єдине ціле, в результаті чого виникає нове художньо-специфічне явище.

Вокальний спів має свою унікальність, оригінальність і неповторність, відображує ментальність української пісні, яка є душею народу, відображає його силу, характер, любов, життєстійкість, глибину почуттів та емоцій. Тому важливим завданням музично-педагогічної освіти є збереження й популяризація української пісенної культури і творчості, їх відтворення через ансамблеву виконання й спів.

Ми розуміємо «ансамбль» як, насамперед, вокальний ансамбль учнів, що співають разом, спільно, злагоджено, гармонійно, відтворюючи й інтерпретуючи художньо-образний зміст музичного твору; який має свою специфіку, репертуар, склад.

У другому підрозділі ми визначили критерії сформованості художніх орієнтацій учнів: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, творчо-діяльнісний. Вважаємо доцільним розкрити показники і зміст кожного критерію відповідно специфіці й напрямку нашого дослідження.

Мотиваційно-орієнтаційний критерій, за яким визначаються художні орієнтації, передбачає виявлення міри мотиваційної спрямованості учнів бути учасниками вокального ансамблю, інтересу, потреби пізнавати й виконувати вокальні твори; ступень емоційно-чуттєвого захоплення вокально-ансамблевим виконанням, прагнення до творчого самовираження у вокально-виконавській діяльності.

Цей критерій характеризуємо такими показниками: сформованість мотивів щодо участі в ансамблі; стійкий інтерес і потреба у виконанні вокально-ансамблевого репертуару; прагнення оволодіти засобами вокально-виконавської діяльності.

Важливим для нашого дослідження є вислів А. Чехуніної: «Внутрішня потреба творчості, художнє чуття виявляються набагато сильнішими зовнішніх чинників... Психічна організація ... влаштована так, що ... психічний апарат повинен раніше впоратися не з зовнішніми, а з внутрішніми імпульсами (неусвідомленими установками), від яких не можна відхилитися [69, с. 75].

У формуванні художніх орієнтацій ці показники мають велике значення, адже вокально-ансамблеве виконання – це форма роботи з учнями, яка сприяє творчому самовираженню кожного учасника ансамблю. Адже кожен учень має можливість виступити на концерті, перед аудиторією, перед своїми друзями, знайомими, батьками, розкрити свої музично-артистичні здібності, сценічно-вольові якості й, нарешті, отримати оплески від публіки, підтримку і добрі слова від вчителя-керівника тощо. І навіть той учень, який не володіє яскраво вираженими вокальними здібностями, може самовиразитись, самоактуалізуватись, отримати художню насолоду і задоволення від власної й водночас колективного виступу.

Відтак, спільна вокально-виконавська творчість є потужним засобом формування мотиваційно-ціннісного компонента, який свідчить про розвиненість художніх орієнтацій учнів.

Зазначимо, що у процесі спільної вокально-ансамблевої діяльності кожен учасник має можливість спілкуватись, комунікувати з іншими учнями, знайомитись, дізнаватись про їх інтереси, потреби, бажання, смаки, тобто під час репетицій і занять «відбувається комунікативна зустріч між вокалістами, де творча особистість знаходить власне «я», та виходить за його межі, де й знаходиться в співіснуванні і «іншими я»... Ця створена ланка (а саме вокальний ансамбль), в свою чергу починає впливати на реципієнта, формуючи новий комунікативний шар» [23, с. 518].

Другий критерій – когнітивно-знаннєвий спрямовується на виявлення обсягу знань в галузі музичного мистецтва, зокрема, вокального, розуміння

значення музичного мистецтва у житті людини, особливостей вокальних творів, їх здатності відображувати почуття та навколишню дійсність.

Показниками критерію визначено такі: наявність елементарних знань у галузі музичного, зокрема, вокального мистецтва; адекватність перцептивного сприймання музичного образу; розуміння художньо-сміслового значення вокального твору; здатність до вокальної інтерпретації художньо-образного змісту твору.

Слід зазначити, що у процесі вокально-ансамблевої діяльності вже на початку навчання відбувається розуміння учнями правильного звуковидобування, відтворення мелодії, її інтонаційного й ритмічного малюнку, відбувається набуття й розвиток музично-слухових навичок, формується музичне сприйняття, вдосконалюється рівень розвитку інтелектуально-розумової та емоційно-почуттєвої сфери.

Створення вчителем музичного мистецтва відповідного творчого середовища, використання педагогічних умов, підходів, добір доцільних форм і методів формування художніх орієнтацій засобами ансамблевого співу сприяє розвитку аналітичних навичок, накопиченню асоціативного фонду, розумінню й осмисленню емоційно-образного змісту твору, формуванню художнього сприйняття, здатності до художнього перевтілення, самовираження у вокально-виконавській творчості.

Творчо-діяльнісний критерій спрямовується на визначення міри здатності учасників вокального ансамблю до творчого самовираження у процесі сценічно-виконавської інтерпретації; здатність до співтворчості й взаємодії з іншими учасниками вокального ансамблю; вміння висловлювати власні думки, судження, толерантне ставлення до думок інших (учнів, вчителя, керівника ансамблю).

Зауважимо, що особливого значення у формуванні художніх орієнтацій учнів набуває залучення до творчо-виконавської діяльності. У процесі цієї діяльності учні набувають творчо-інтерпретаційних, сценічно-артистичних

умінь, оволодівають навичками художнього спілкування, розвивають і вдосконалюють особистісні якості.

За означеними критеріями та показниками виявлено рівні сформованості художніх орієнтацій учнів: низький, середній, високий.

У такий спосіб, активна участь в ансамблевому співі сприяє формуванню художніх орієнтацій, плідно впливає на розвиток ціннісно-мотиваційної, інтелектуальної, знаннєвої, художньо-інтерпретаційної, творчо-виконавської сфери учнів, формує їх ставлення до навколишньої дійсності, до мистецьких творів, цінностей художньої культури.

Крім цього, участь в ансамблі допомагає розвинути особистісні якості, зокрема, здатність до взаємодії, співчуття, емоційність, чутливість, а також вольові якості, відповідальність, організованість, зібраність тощо.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНОГО СПІВУ

2.1. Особливості вокально-ансамблевої діяльності учнів у позакласній роботі

В умовах сьогodнішніх реалій, історично-соціальних змін, що відбуваються у нашій країні, одним з основних завдань мистецької освіти є виховання інтелектуально розвиненої, духовно багатой, національно свідомої особистості.

Сучасний стан вищої освіти в Україні, наголошує О. Соломонова, настійно висуває проблему оптимізації навчального процесу», що «дозволить розширити проблемне поле досліджуваних предметів і відкрити нові виміри композиторської і виконавської творчості» [6, с. 172]. Відтак, особлива роль у розвитку особистості надається музичному вихованню учнів загальноосвітньої школи, зокрема, засобами вокально-ансамблевої діяльності.

Відомо, що музично мистецтво має унікальний вплив на розвиток особистісних якостей, внутрішнього світу, інтелектуально-розумової, емоційно-почуттєвої культури особистості, передбачає вияв її творчих здібностей, художніх потреб, інтересів, здатності до художнього сприйняття і розуміння музичних творів.

Тому важливим є створення вчителем відповідних педагогічних умов, котрі покликані плідно вплинути на розвиток духовно-творчих якостей учнів засобами вокально-ансамблевого мистецтва у позашкільній діяльності.

У монографії Л. Паньків читаємо, що у педагогіці категорія «умова» є ключовою, оскільки визначає особливості реалізації дидактичних та організаційних закономірностей навчального процесу, забезпечення

ефективної взаємодії суб'єктів навчання, дію зовнішніх та внутрішніх факторів становлення особистості [46].

Науковці підкреслюють, що педагогічні умови створюються з метою позитивного впливу на результативність навчання (Г. Падалка); з метою спрямування навчального процесу на особистість, що спричиняє її «якісні внутрішні зміни» (О. Горбенко); з метою спрямування на творчу самореалізацію в процесі музично-виконавської діяльності (А. Зайцева).

Т. Дорошенко, А. Радіч підкреслюють, що спеціально створені педагогічні умови впливають на організацію навчального процесу та на зовнішнє навчально-виховне середовище, в якому здобувачі вищої освіти здійснюють свою навчальну, дослідницьку та виховну діяльність [13, с. 124 - 127.].

Ефективними методами формування вокальних навичок учнів є наочні методи. До них відносимо: демонстрація музичного твору, який вивчається (виконання вчителем, аудіо- чи відеозапис); наглядність, особливо для учнів молодшого шкільного віку. Як зазначають дослідники, метод асоціацій, художніх аналогій, сприяє більш глибокому проникненню в художній образ твору, розумінню його сутності, характеру і змісту, тобто художнього сприйняття як основного механізму у формуванні вокально-хорових навичок учнів.

Зазначимо, що важливого значення у вивченні вокального твору набуває розповідь вчителя, володіння культурою вербального спілкування, жестами, мімікою, виразною дикцією, вміннями інтонаційно виразно прочитати поетичний текст, тобто технікою педагогічного спілкування, що сприяє створенню художньо-творчого діалогу і посилює емоційну сприйнятливість учнів художнього змісту вокальної композиції.

Також дуже важливо пояснити учням й акцентувати увагу на засобах художньої виразності твору, динаміці, особливостях дихання, артикуляції, звуковидобування, понятті атаки звуку тощо.

Дослідники вказують, що у вокально-ансамблевій роботі велике значення має розвиток так званого «вокального» слуху, мелодійного слуху, вміння чути зміни у звучанні голосу, знати їх причини [9, с. 10]. Специфіка співу, як зазначають науковці, в ансамблевому колективі полягає в тому, що кожний його учасник, кожен учень має навчитись співати в ансамблі, навчитись чути іншого учасника, прислухатись до співу іншого, співати злагоджено, струнко, гармонійно, в ансамблі, тобто не виділятися з ансамблевого спільного виконання. Тому у процесі формування художніх орієнтацій учнів у процесі позашкільної діяльності особливої значущості набуває показ, демонстрація вокального твору самим вчителем, володіння ним вокальною методикою, музично-виконавськими вміннями і технікою, майстерністю співу.

Відтак, на керівника вокального ансамблю, вчителя покладаються такі важливі завдання, як об'єднати всі голоси в загальне злагоджене хорове звучання, ансамбль, гармонію, підпорядкувати його відповідній манері співу, привести до єдиного тембру звучання, тобто створити ансамбль. Вирішальну роль у цьому, зауважує Л. Ятло, «буде відігравати тонко натренований вокальний слух керівника, чіткість і зрозумілість його вказівок» [76].

Як підкреслюють дослідники, дитячий вокально-ансамблевий колектив – актуальний творчий колектив в сучасній загальноосвітній школі, найдоступніший вид духовно-творчої діяльності учнів, оскільки він містить невелику кількість учнів, але вимагає кропіткої роботи з боку керівника такого колективу.

Вокально-ансамблевий колектив у позаурочній діяльності має свою специфіку, й як і всі інші творчі учнівські колективи, зумовлюється віковими особливостями учнів, рівнем розвитку їхніх музичних здібностей, чистоти інтонації, почуття ритму, ладу тощо.

Такі позашкільні вокально-ансамблеві можуть розподіляться на такі групи, як-от:

- дует, тріо, квартет, квінтет, секстет та ін. Ці ансамблі можуть бути однорідними (дівочими, хлопчачими) або мішаними. Ансамблі мають солістів-виконавців.

- за стилем виконання вокальні ансамблі можуть бути академічними, народними, естрадними.

Слід зазначити, що на першому заняття керівник вокального ансамблю повинен визначити голоси учасників (сопрано, альт, тенор, бас), рівень підготовки ансамблістів з метою добору відповідного репертуару, методів та прийомів подальшого розвитку голосів, а також, як вже зазначалось, фізіологію співацького апарату учнів, розвиненість їхніх музичних здібностей, чистоту інтонації, тембр, манеру співу, почуття ритму, ладу, діапазон голосу.

Підкреслимо, що при цьому керівник вокального ансамблю обов'язково має розуміти і знати специфіку дитячого голосу, який у ранньому шкільному віці характеризується фальцетним звучанням, невеликою силою звуку й ще обмеженим діапазоном. Поступово ці недоліки вмілим керівником усуваються, голос розвивається, набуває сили, впевненості, гармонійного звучання, строю, ансамблю.

Виокремлюються такі умовні класифікації дитячих голосів:

- учні від 6 до 10 років, голоси яких характеризуються фальцетним звуковидобуванням, невеликим діапазоном, фібрацією країв голосових зв'язок;

- учні 11-13 років, спів яких характеризується більш розширеним діапазоном, уособленим тембром. Але, слід пам'ятати, що в цей період, з 12 років, починається мутація голосу, яка може продовжуватись від трьох місяців до повноліття, до 16 років;

- учні 14-17 років, виконання характеризується тембральною забарвленістю, ширшим діапазоном, красою звучання.

У психолого-педагогічній і методичній літературі з проблеми нашого дослідження підкреслюється, що вокально-ансамблевий колектив має бути

однієї вікової категорії, що дасть змогу добрати цікавий, різножанровий, художньо-образний репертуар відповідно віковим особливостям і специфіці.

Зазначимо, що для учнів молодшого шкільного віку (6 – 10 років) для молодших школярів (6-10 років) характерне емоційне сприйняття, образність, ілюстративність, жива реакція на сюжетність, наочність, театралізацію, інсценізацію, дію, гру. Тому вчителю-керівникові потрібно залучати до цієї діяльності всіх учасників, похвалити їх, підтримати, створити атмосферу радості, взаємодії, творчості.

Науковці зауважують, що в молодшому шкільному віці закладаються і розвиваються такі моральні якості, як почуття відповідальності, організованості, патріотизму, національної гордості, взаємодопомоги. Учні молодших класів з інтересом виконують яскраво-сюжетні пісні про сміливих героїв, «відтворюючи ці образи і почуття, що виникають, у своєму виконанні» [29].

Учні середнього шкільного віку, як пишуть науковці, (11-13 років) виявляють вже критичне мислення, прагнення і потребу у самостійності прийняття рішень, виконанні творчих завдань, обговоренні певних ситуацій, тобто виявляють «дорослість». Тому у них, зазвичай, з'являється бажання бути лідером колективу, бути солістом, виявляти активність, організованість, зразковість. Це виявляється і у позакласній вокальній діяльності, під час репетицій, підготовки до концертів, публічних виступів, зустрічей з творчими особистостями, виконавцями, артистами та ін. Це є дуже важливим і значущим у формуванні художніх орієнтацій школярів середнього шкільного віку [29].

Учні старшого шкільного віку, підкреслюється у дослідженнях, більш свідомо ставляться до довколишнього середовища, виявляють самостійність оцінки, судження, об'єктивність аналізу, потребу у самостійно-пізнавальній діяльності, зокрема, й у музично-творчій.

Для старшокласників, зауважують дослідники, характерна мотивація і потреба у спілкуванні, самоактуалізації, самостійності мислення, емоційності

висловлювання, критичності суджень, встановленню контактів із особистостями, з якими в учнів виявляються спільні інтереси, погляди, ідеї. У цей період відбувається розвиток таких особистісних якостей, як емоційність, чуйність, толерантність, емпатія, любов до прекрасного, адекватна оцінка довколишнього світу і самого себе, самокритичність [29].

Таким чином, специфіка і важливість вокально-ансамблевої роботи музичного керівника ансамблю, вчителя музичного мистецтва полягає у залученні учасників до сумісної діяльності, співтворчості, обережному і чуйному ставленні до кожного учня, розуміння руху його душі і почуттів, врахування їх індивідуальних неповторних якостей, особливостей, смаків, рівня художнього сприйняття.

Таким чином, важливими є педагогічні умови, які має створити вчитель у процесі занять, добрати відповідні форми, методи, котрі мають ефективно вплинути на розвиток художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу у позакласній діяльності.

2.2. Педагогічні умови формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу у позакласній діяльності

Процес ефективного формування художніх орієнтацій учнів у позакласній діяльності залежить від ефективних педагогічних умов, обраних і створених вчителем музичного мистецтва, керівником учнівського вокально-хорового колективу.

Розглянемо поняття «педагогічні умови», яке має багато тлумачень.

А. Алексюк, П. Підкасистий та ін. розглядають «педагогічні умови» як «чинники, що впливають на процес досягнення мети» [43, с. 136].

Автори виокремлюють зовнішні і внутрішні умови. Зовнішні характеризуються відносинами викладача і учнів, об'єктивністю оцінювання, місцем навчання, психологічною атмосферою тощо; внутрішні – індивідуальні властивості учнів (характер, мотивація, здібності, стан здоров'я тощо) [43, с.136]. А. Зайцева розуміє педагогічні умови як «зовнішню передумову для існування і розвитку певних явищ» [21, с. 57].

Педагогічні умови, на думку науковців, являють собою «сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечують успішне досягнення поставленої мети» [3, с. 153].

Педагогічні умови Г. Падалка визначає як «створювані обставини, відповідно до вимог педагогіки, від яких залежить ступінь педагогічного впливу на учня... – це цілеспрямовано створені чи використовувані обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності» [44, с.160].

Ця думка підтримується Є. Хриковим, який зазначає, що «педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу» [66, с. 13].

Педагогічні умови охоплюють низку факторів, що спрямовуються на створення ефективного творчо-педагогічного процесу з метою досягнення бажаного кінцевого результату й поставленої мети. І, виходячи зі специфіки нашого дослідження, визначимо педагогічні умови, що сприяють результативності нашого дослідження.

Першою педагогічною умовою визначимо створення творчо-комунікативного середовища, завдяки якому відбувається формування творчих здібностей учнів в процесі занять вокального ансамблю на основі таких характеристик як повага до кожного учасника вокального ансамблю, створення позитивної атмосфери, сприяння динамічності й активності всіх учасників, рефлексивність, діалогічність.

Завдячуючи цій умові, відбувається формування творчого потенціалу школярів в процесі вокального співу на основі таких характеристик, як повага до кожного учня – учасника вокально-хорового колективу, динамічність й активність всіх суб'єктів творчо-навчального процесу, емпатійність, рефлексивність, діалогічність, що передбачає створення вчителем сприятливої, доброзичливої психологічної атмосфери.

Особливо важливим уявляється залучення учнів до взаємодії, співучасті, сумісної творчої музично-виконавської діяльності. Довірлива атмосфера передбачає співтворчість вчителя і учнів, свободу висловлювань, креативність, діалогічність, невимушеність у процесі художньо-комунікативної взаємодії.

Вчитель надає можливість учневі відчувати себе суб'єктом навчально-виховного процесу, індивідуальністю, спрямовує вокально-хорову роботу, художню комунікацію на розвиток емоційно-почуттєвого сприйняття, самовираження, розвиток мотивації до самовдосконалення і саморозвиток.

Особистісно орієнтоване виховання, на думку І. Беха – це «...виховання методологічного типу, що ґрунтується на фундаментальних філософських, психологічних ідеях про людину, про виховання і процеси її індивідуально-особистісного розвитку, а також на сукупній реалізації і взаємному доповненні

сучасних парадигмальних підходів: аксіологічного, особистісного, культурологічного, діяльнісного, синергетичного» [1, с. 55].

Виконання цієї педагогічної умови в процесі вокально-ансамблевої діяльності забезпечує позитивний результат, оскільки стимулює творчу активність учнів, сприяє індивідуальному розвитку музично-виконавських якостей кожного учня, ґрунтується на створенні такого середовища, що сприятиме саморозкриттю, самоактуалізації кожного учасника ансамблю.

Як зазначає І. Бех, «особистісно орієнтоване виховання створює умови для усвідомлення вихованцем себе як особистості, його вільного і відповідального самовираження та реалізації сутнісної природи суб'єкта на основі любові до інших людей» [2, с. 34].

Таким чином, виконання цієї педагогічної умови в процесі вокального співу має забезпечити позитивний результат і стимулювати творчу активність учнів, позитивно впливаючи на розвиток духовного світу учасників.

Наступною умовою визначимо формування художніх орієнтацій учнів на основі добору вокально-ансамблевого репертуару. Зауважимо, що добір вокально-ансамблевого репертуару має відбуватись відповідно вікових особливостей учнів.

Репертуар має бути цікавим, різноманітним, різножанровим, що сприятиме формуванню художнього сприйняття, розвитку художньо-образного мислення, художнього смаку, уяви. Г. Падалка слушно підкреслює, що «на опрацюванні навчального матеріалу ґрунтується художній розвиток особистості. Від того, які твори вивчатиме учень, залежать суттєві характеристики його мистецької підготовки, особливості становлення естетичних якостей, зокрема художнього смаку, поглядів, ідеалів, специфіка розвитку музичних здібностей» [44, с. 123].

Зауважимо, що педагоги-вокалісти важливе значення у формуванні ціннісно-орієнтаційної сфери учнів надають якісному й правильному добору репертуару для вокально-ансамблевого виконання. Правильно підібраний

репертуар стимулює інтерес до занять, мотивує до систематичного відвідування, бажання виступити на сцені, творчої активності, а також до емоційно-виразного виконання, розвитку емпатійних якостей, здатності проникати в художньо-образний зміст музичного твору, сприяє вияву музично-творчої ініціативи і активності учнів, розвитку музично-творчих якостей.

Грунтуючий на діалоговому підході, ця умова передбачає уважне ставлення вчителя до кожного учня, розкриття їх музично-виконавських здібностей, розвиток художньо-образного мислення, уяви, здатності до самовираження у процесі виконання вокально-хорових творів.

Це має велике значення у розвитку здатності до самоактуалізації і самовираження учнів. Слід зазначити, що виокремлені нами умови тісно взаємопов'язані й здійснюють свій цілісний ефективний вплив у взаємодії й взаємозв'язку.

Зазначимо, що особливо важливим є залучення учнів до концертно-виконавської діяльності, що є логічним продовженням і результатом вокально-виконавської у процесі занять та репетицій. Ця умова, на нашу думку, є особливо важливою, оскільки мотивує до систематичної роботи, відповідальності, творчого самовираження і самоактуалізації.

Крім цього, учасники вокального колективу мають змогу побачити результати своєї діяльності, відчувати художню насолоду, радість від творчості, спілкування з мистецтвом, аудиторією, набути досвіду сценічно-виконавської, емпатійно-комунікативної діяльності, що, безумовно, впливає на формування внутрішніх компонентів художніх орієнтацій.

Таблиця 2.1

Педагогічні умови формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу у позакласній діяльності	Форми реалізації педагогічних умов формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу у процесі позакласної діяльності	Критерії сформованості художніх орієнтацій учнів
Створення творчо-комунікативного середовища. Особистісно орієнтований підхід	Мотивація до співтворчості, співдії. Діалогічність, увага до кожного учня	Ціннісно-мотиваційний
Добір відповідно віковим особливостям цікавого вокально-ансамблевого репертуару	Розширення світогляду, формування ціннісно-орієнтаційної сфери, культури художнього сприйняття концертно-виконавська діяльність	Когнітивно-знаннєвий критерій
Залучення учнів до активної концертно-виконавської діяльності	Формування сценічно-виконавської культури, вольових якостей	Творчо-діяльнісний

Отже, ми визначили основні педагогічні умови формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу у процесі позакласної діяльності, що сприяє формуванню внутрішніх складників досліджуваного нами феномену,

розвитку художнього сприйняття, художнього смаку, особистісних якостей учасників вокального ансамблю.

Слід підкреслити, що ефективне формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу відбувається за умови комплексного використання означених педагогічних умов, форм і методів навчання.

2.3. Методика формування художніх орієнтацій учнів засобами ансамблевого співу

Для успішного втілення визначених педагогічних умов з метою досягнення позитивного результату у формуванні художніх орієнтацій учнів, необхідно обрати доцільні форми і методи роботи, що плідно впливатимуть на формування ціннісно-мотиваційного, когнітивно-знаннєвого та творчо-діяльнісного компонентів.

Метод у педагогіці розуміють як упорядкований спосіб діяльності для досягнення навчально-виховної мети. О. Олексюк характеризує метод такими трьома ознаками: 1) спрямованістю навчання (мета); 2) способом засвоєння (послідовність дій); 3) характером взаємодії суб'єктів (викладання та навчання) [42, с.74].

Дослідники, викладачі-методисти виокремлюють важливість використання традиційних та інтерактивних методів навчання. До традиційних методів відносяться: наочні, вербальні, практичні.

Слід підкреслити, що окремо ці методи не можуть плідно вплинути на формування художніх орієнтацій учнів. Тому використовувати їх слід комплексно, що сприятиме ефективному впливу на формування художніх орієнтацій учасників ансамблю засобами вокального співу.

До наочних методів дослідники відносять слухові і зорові методи. Слухові методи використовуються, коли вчитель показує, виконує сам твір, який учасники ансамблю будуть вивчати. Крім цього, керівник ансамблю може продемонструвати характер твору через аудіо- чи відео-запис.

Поряд зі слуховою наочністю використовується й зорова наочність, яка спрямовується на більшу конкретизацію художнього образу та більший емоційний вплив на учасників вокального колективу.

Доцільно зазначити, що для оптимізації процесу формування вокальних умінь та навичок учнів, на наш погляд, зорову наочність більш виправдано буде застосовувати для учнів молодшого шкільного віку.

Учні середнього і старшого шкільного віку володіють більш розвиненим асоціативно-образним сприйняттям, як зазначають науковці. Тому, на нашу думку, не потрібно перенасичувати процес художнього сприйняття і вокального виконання демонстрацією наочних матеріалів.

Проте, погоджуємось з думкою науковців про те, що «асоціативність підключає музичний текст до діалогічного простору мистецтва...» [61, с. 243]. Тому підкреслимо, що для оптимізації процесу формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу, у процесі розучування, інтерпретації художнього образу доречно й важливо використати метод художніх аналогій, метод художніх асоціацій, який спонукає учнів до адекватного сприйняття-інтерпретації, посилює емоційний відгук, сприяє більш глибокому проникненню у суть музичного образу.

До наочних методів дослідники відносять інтерактивний метод за відео-текстом (караоке). Цей метод доцільно використовувати у розспівках, а також при розучуванні музичного твору. Так, наприклад, розспівка «Іде-іде дощик за вікном» супроводжується картинкою, на якій намальований рясний дощик. Ця картинка відтворюється на екрані, відбиває почуття, що виникають. Мелодія проста, нескладна, мелодійна, наспівна, поступова. Ритмічний малюнок рівномірний, імітує краплинки дощу, викладений висхідними секундовими секвенціями, що відтворюють дощик. Слід зазначити, що такі нескладні образні розспівки вчитель може добирати і складати сам, відповідно смаковим уподобанням і вокально-виконавським можливостям учнів.

Для учнів середнього шкільного віку розспівки можуть бути більш складними, наприклад, охоплювати більш широкі інтервали, стрибки. а також тризвуки на різні слова. Такі розспівки вчитель може складати сам, або запропонувати скласти їх разом з учнями під час занять, що сприятиме мотивації й інтересу до навчальних занять та репетицій.

Також цікавими й плідними у формуванні художніх орієнтацій учасників ансамблю є розспівки, що відображають особливості певних свят, національних

традицій, присвячених різних порам року, місяцям, датам тощо. Наприклад, «Ой, весно-весно», «Осінь золота», «Зимонько біленька» та ін., які теж вчитель може скласти сам. Така форма роботи сприятиме створенню відповідної атмосфери, творчого настрою, викликатиме позитивні емоції, задоволеність, інтерес, старанність, мотивацію до навчання.

Такі розспівки мають ціннісно-виховний зміст, характеризуються мелодійністю, розспівністю, спокійний ритмом, помірним темпом, наприклад, розспівка «Моя Україно, моя Батьківщино», «Ой, саду мій, саду» та ін.

Зазначимо, що важливе значення у формуванні художніх орієнтацій учнів у процесі вокального співу надається вербальним методам, які передбачають розкриття художньо-образного змісту твору, навчання учнів звуковидобуванню, постановці голосу, особливостям дихання, вокальній артикуляції тощо.

Ефективним є метод діалогу, бесіди, у процесі чого учні залучаються у спілкування, розповідають про свої враження, емоції, почуття. Важливим є зосередження уваги вчителя на поетичному слові, на взаємозв'язку слова і музики, їх відповідності, алегорії, інтонаційності, емоційної вираженості.

Як підкреслюють дослідники, поетичний текст вокального твору доцільно зачитати окремо, підкреслити й розкрити зміст, акцентувати увагу на його інтерпретації засобами музичної виразності. Також ефективним є метод аналогій, тобто доповнення художнього образу іншими поетичними варіантами.

Порівняння, доповнення, співставлення художніх образів дає можливість залучити до учнів до художнього діалогу, що сприятиме розвитку оцінювально-рефлексивної сфери школярів. За допомогою методу художніх аналогій активізується аналітико-асоціативна сфера, що плідно впливає на формування художніх орієнтацій учнів, їх одухотвореному, художньо-емоційному внутрішньому стану.

Такі методи організують увагу, сприяють накопиченню знань та художніх емоцій, поглибленню й вдосконаленню художнього сприйняття.

Важливе значення у формуванні художніх орієнтацій учнів мають практичні методи. До них відносяться: показ вокально-виконавських прийомів, методів правильного дихання, артикуляції, дикції тощо, які доцільно поєднувати з проблемними методами. Це дозволить учасникам ансамблю самостійно досягати цілі, виконувати вимоги вчителя щодо правильного виконання й відтворення художнього образу.

Також серед практичних методів вагоме значення має метод моделювання звукових відносин, що дає змогу пов'язати музичні явища із зрозумілими й доступними учням художніми образами. Наприклад, співвідношення звуків по висоті, або напрямок їх руху, тривалості можуть моделюватися за допомогою дій, зокрема, плескання у долоні, крокування, показ рукою напрям руху мелодії, виразність міміки, артистичне перевтілення тощо. До практичних методів відносяться й ігрові методи, які у процесі формування вокальних вмінь та навичок є дієвими й ефективними.

До інтерактивних методів відносяться методи інсценізації, театралізації. Ритмічні рухи, театралізована дія сприяє розвитку артистичних якостей, сценічному перевтіленню, активізує емоційну сферу учнів.

Плідним ігровим методом є елементарне музично-творче музикування, наприклад, гра на інструментах під час виконання твору. Використання шумових інструментів, наприклад, трикутника, маракасів, дзвіночків, що супроводжують або доповнюють вокальне виконання, сприяють посиленню художньої образності, асоціативності, художності, а. отже, впливають на розвиток художнього сприйняття, здатності до творчості, самовираження у процесі вокально-ансамблевої роботи.

Ефективність названих методів розкривалась у відомих методиках відомих педагогів, зокрема, Е. Жака-Далькроза, котра передбачала поєднання

музики і руху, музично-пластичну імпровізацію, що спонукало до артистичного, художньо-образного виконання.

Зазначимо важливість застосування у процесі вокально-ансамблевої роботи методу колективного музикування, викладеного у методичному посібнику «Schulwerk» К. Орфа, в якому зазначено, що «Елементарна музика, слово і рух, ігри й усе, що пробуджує і розвиває духовні сили дитини, створюють основу для розвитку її особистості, основу, без якої ми прийдемо до душевного спустошення... Йдеться не лише про власне музичне виховання, а й формування людської особистості: у навчальній роботі це виходить далеко за межі так званих уроків музики і співу... Усе, що дитина переживає, усе, що у ній пробуджене і виховане, виявиться протягом усього її життя» [70, с.19]. У такий спосіб, підкреслимо значущість музично-творчих методів, які передбачають залучення учнів до співтворчості, сприяють розвитку уяви, фантазії, інтересу до вокально-ансамблевої творчості.

Акцентуємо увагу на методиці Золтана Кодаї, який надавав великого значення народному репертуару, народним пісням як основи музичного виховання, розвитку патріотичних якостей, ціннісних орієнтацій, любові до рідної землі, національних традицій.

Означені методи формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу спрямовані на розвиток й вдосконалення ціннісно-мотиваційної, когнітивно-знаннєвої, творчо-діяльній сфер учнів. відповідні педагогічні умови, знаходити індивідуальний підхід до кожного учасника, добирати цікавий репертуар, використовувати прийоми, що сприяють оптимізації та ефективності процесу формування вокально-хорових навичок учнів, залучати їх до сценічно-виконавської діяльності, підтримувати, заохочувати, розуміти.

Висновки до другого розділу

У розділі доведено, що важливим у формуванні художніх орієнтацій учнів є створення відповідних педагогічних умов, а саме:

- **створення творчо-комунікативного середовища на засадах особистісно орієнтованого підходу**, спрямованого на мотивацію кожного учня до вокального співу, передбачає використання традиційних та інтерактивних методів формування художніх орієнтацій кожного учасника колективу; ґрунтується на діалогічності, взаєморозумінні, взаємоповазі, створенні позитивної, доброзичливої атмосфери, передбачає залучення кожного учня в активну вокальну діяльність, формує особистісні якості, здатність до творчого самовираження;

- **добір змістовного й цікавого вокально-ансамблевого репертуару** відповідно віковим особливостям дітей, що сприятиме художньому розвитку учня, його художніх орієнтацій, становлення особистісних якостей, музичних здібностей.

- **залучення учнів до активної концертно-виконавської діяльності** як важливої складової у формуванні художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу у процесі позашкільної діяльності, що спонукає аналізувати результати свого виступу, сприяє формуванню особистісної значущості, емоційної впевненості, забезпечує самостійність, творче самовираження учня, формує почуття колективізму, сценічної надійності, волі, комунікативності.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Виконана кваліфікаційна робота з проблеми формування художніх орієнтацій учнів засобами вокального співу дала підставити сформулювати загальні висновки відповідно до поставлених завдань.

1. Дослідивши стан розробленості проблеми формування художніх орієнтацій учнів у психолого-педагогічних працях, відзначимо, що різні аспекти цього феномену висвітлювались упродовж історичних етапів відомими вітчизняними та зарубіжними вченими, педагогами-музикантами, композиторами, зокрема, Е. Жаком-Далькроза, К. Орфом, З. Кодаї, М. Леонтовичем, М. Лисенком, М. Верховинцем, С. Людкевич, М. Яворським; вирішуються сучасними педагогами-музикантами, науковцями, дослідниками: Н. Гунько, О. Дем'янчук, Л. Дерев'янку, Н. Можайкіна, Н. Овчаренко, І. Шевченко, О. Яненко та ін.

Аналіз наукових праць з проблеми дослідження дозволив виявити сутність основних понять дослідження, зокрема, «орієнтації», «художні орієнтації», «виховання». «художнє виховання», визначити поняття «художні орієнтації» як складне, інтегроване утворення, що передбачає ціннісне ставлення учня до мистецтва, усвідомлення значення вокального співу в житті людини, інтерес і потребу у вокально-сценічній інтерпретації.

2. Критеріями сформованості художніх орієнтацій учнів визначено: мотиваційно-орієнтаційний, когнітивно-знансвий, творчо-діяльнісний, які взаємопов'язані та взаємозумовлені.

Мотиваційно-орієнтаційний критерій характеризується інтересом та потребою учнів брати участь у вокальному ансамблі, прагненням до сценічно-виконавського виступу, стійкою мотивацією щодо сценічно-вокальної діяльності, розумінням важливості й ролі вокального співу в житті людини, в духовному розвитку особистості.

Когнітивно-знаннєвий критерій передбачає наявність елементарних музично-теоретичних знань, грамотності, вокально-інтерпретаційних умінь, розвиненість художнього тезаурусу.

Творчо-діяльнісний критерій характеризується бажанням і вмінням діалогового спілкування з іншими учасниками, здатністю до художнього перевтілення, творчого самовираження, прагненням і бажанням виступати перед аудиторією, брати участь у мистецьких заходах, конкурсах, фестивалях.

3. Підкреслено, що вокально-ансамблеве виконання має велике значення у формуванні художніх орієнтацій учнів. Короткий ретроспективний огляд етапів становлення вокального мистецтва дозволив визначити вокально-ансамблеве виконання як потужний засіб самовираження, самоствердження, етнічної самоідентифікації українського народу, як унікальне явище, як культурологічну систему в контексті світової культури. Акцентовано увагу на унікальних можливостях й особливостях вокального співу плідно впливати на розвиток духовної сфери учнів, ціннісного ставлення до вокального мистецтва, національних культурних традицій.

Участь у вокальному ансамблі сприяє розвитку вольових якостей учасників, а також таких особистісних якостей, як співтворчість, взаємодопомога, відповідальність, толерантність. Специфіка вокально-ансамблевої діяльності полягає у сумісній праці учасників, керівника, концертмейстера, у здатності до співтворчості, діалоговій взаємодії, врахування вікових особливостей школярів, що вимагає створення відповідних умов, творчого середовища, володіння методами вокальної роботи.

4. Обґрунтовано зміст педагогічних умов формування художніх орієнтацій учнів та методикау їх реалізації. Першою педагогічною умовою визначаємо створення творчо-комунікативного середовища, завдяки якому

відбувається формування творчого потенціалу школярів в процесі вокального співу на основі таких характеристик, як повага до кожного учня – учасника вокально-хорового колективу, динамічність й активність всіх суб'єктів творчо-навчального процесу, емпатійність, рефлексивність, діалогічність, що передбачає створення вчителем сприятливої, доброзичливої психологічної атмосфери. Особливо важливим уявляється залучення учнів до взаємодії, співучасті, сумісної творчої музично-виконавської діяльності. Довірлива атмосфера передбачає співтворчість вчителя і учнів, свободу висловлювань, креативність, невимушеність у процесі художньо-комунікативної взаємодії.

Другою педагогічною умовою визначено добір відповідно віковим особливостям вокально-ансамблевого репертуару. Репертуар має бути цікавим, різноманітним, відповідати віковим особливостям учнів, що сприяє формуванню художнього смаку, накопиченню художніх емоцій, здатності до співпереживання, художнього перевтілення, артистизму. Правильно підібраний репертуар викликає потребу та інтерес до занять, сприяє вияву творчої ініціативи, активності, систематичного відвідування занять учасників вокально-хорового колективу, сприятиме формуванню художніх орієнтацій учнів, поглядів та ідеалів.

Третьою педагогічною умовою визначаємо залучення учнів в активну сценічно-виконавську діяльність. Ця умова ґрунтується на особистісно орієнтованому підході, передбачає уважне ставлення вчителя до кожного учня, розкриття їх музично-виконавських здібностей, розвиток художньо-образного мислення, уяви, здатності до самовираження у процесі виконання вокально-хорових творів.

5. Ефективність визначених педагогічних умов залежить від доцільно обраних форм і методів. Такими методами визначено наочні, вербальні, практичні, а також творчо-ігрові прийоми (рухава активність, імпровізація,

елементи театралізації, що плідно впливає на формування художніх орієнтацій учасників вокального ансамблю.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування художніх орієнтацій учнів як однієї із фундаментальних в мистецькій освіті. Подальшого вивчення потребують пошуки інноваційних технологій, спрямованих на формування художніх орієнтацій учнів засобами вокально-ансамблевої творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барвінок І. Визначення рівня розвитку музично-естетичної культури у школярів. *Початкова школа*. 1999. № 5. С. 59–61.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: дис. ... канд.пед.наук. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
4. Бузова О. Д. Формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики засобами комплексної взаємодії мистецтв. *Наукові записки*. 2021. №195. С. 60-66
5. Владимірова А.Л. Естетичне виховання учнів засобами музичного фольклору в позашкільних закладах. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ardup/2011_2/2-5-35.pdf (дата звернення 06.11.2022).
6. Власова О.І. Педагогічна психологія: навчально-методичний посібник. 2005. URL: https://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/38.html (дата звернення 10.10.2022)
7. Волошина Н.Й. Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури. Посібник для вчителів. К.: Рад.школа, 1985. 104 с.
8. Волошина Н.Й. З теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва слова. *Педагогіка й психологія*. 1996. №3. С.9-18.
9. Газіна І.О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. 196 с.
10. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: навчальний посібник. К.: Вища школа, 1995. 237 с.
11. Гаснюк В.В. Змістово-структурна характеристика музично-естетичного виховання молодших школярів у полікультурному середовищі.

- Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. №5. С. 117-127. URL: <https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/3108/1/Zmistovno-strukturna%20kharakterystyka.pdf> (дата звернення 06.11.2022)
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
13. Гуденко Л. А. Естетичне виховання учнів засобами музики *Початкова школа*. 2006. № 3. С. 25–28
14. Гудовсек О. Історично-педагогічні передумови розвитку естетичного виховання на Україні. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=kfTM2a8AAAAJ&citation_for_view=kfTM2a8AAAAJ:qjMakFHdy7sC (дата звернення 06.11.2022)
15. Гунько Н.О. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів-музикантів до художньо-виконавської інтерпретації вокальних творів. *Педагогіка мистецтва для культурного зростання особистості впродовж життя: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. С.46-48.
16. Дем'янчук О.Н. Методика художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи. К. 1996. 54 с.
17. Дем'янчук О.Н. Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи. К.: Вища школа 1994. 78 с.
18. Дідич Г. Особливості формування загально-естетичної культури підлітків засобами музики. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 133. С.73-79.
19. Дорошенко Т. В., Радіч А. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності. Національний

- університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка «Молодий вчений»/ 2018. № 2.1 (54.1).
20. Завадська Т.М. Педагогічне діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів. *Початкова школа*. 1993. №3. С.27-29.
21. Зайцева І. В. Мотивація учіння студентів: монографія. Ірпінь, 2000. 191 с.
22. Зязюн І.А. Естетичний досвід особи. Формування і сфера вияву. Київ: Вища школа, 1970. 172 с.
23. Каблова Т.Б., Румянцева С.В. Вокальний ансамбль як засіб комунікації. *Молодий вчений*. №2 (54) К. 2018. С.517-519.
24. Каблова Т.Б. Специфіка вивчення регіональної хорової культури в соціальному контексті розвитку ХХ – початку ХХІ ст. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб.наук.праць*. Вип. XXXVIII. К.: Міленіум, 2017. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19899/1/Kablova_Rumyantseva_AP38.pdf (дата звернення 06.11.2022).
25. Лащенко А.П. Проблеми дослідження вітчизняної хорової культури. *Музична україністика в контексті світової культури: науково-методичний збірник*. К. 1998. Вип.28. С.24-36
26. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. *Рідна школа*, 2006. №3. С.24-26.
27. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навчальний посібник. К.: Вища школа, 1997. 343 с.
28. Киричук О. В., Романець В. А. Основи психології. Київ : Либідь. 1996. 620 с.
29. Ковальов Н.Є., Матюхіна М.В., Патріна К. Т. Введення в педагогіку. К., 1975. 160 с.
30. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та комплексної програми художньо-естетичного

- виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2004. №10. 32 с.
31. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2005. №4 (340). С.2-8.
32. Кузьмінський А.І. Педагогіка: підручник. К.: Знання-Прес, 2003. 418 с.
33. Куракін С.І. Музично-естетичне виховання школярів у процесі занять в класі гітари: контекстне музикування: дис.канд.пед.наук. Дрогобич, 2017, 262 с. URL: https://www.mgpu.ru/uploads/adv_documents/3344/1487570564Kurakin.Dissertatsiya13.00.02ElektronnayaVersiya.Pdf (дата звернення: 23.09.2022).
34. Кучерук О.А. Поняття про мовно-естетичне виховання. *Основи естетичного виховання в шкільному курсі української мови: Навчальний посібник*. Житомир, 2006. С.14-27.\
35. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей: навч.посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І – II рівнів акредитації: у 2-х частинах. Ч.І. Вид.2. Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 216 с.
36. Лелюх Л. Проблеми естетичного виховання в педагогічній спадщині Н.Волошиної та А.Макаренка. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип.12. С.189-195.
37. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. Київ, 1985. 80 с.
38. Михайличенко О.В. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: історичні нариси. Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія-1», 2005. 102 с.
39. Мозгальова Н. Г. Проблема музично-пізнавальних здібностей в психолого-педагогічній та методичній літературі. *Актуальні проблеми культурологічного та музично-естетичного виховання*. Вінниця, 2007. Вип.3. С. 51–53.

40. Моїсеєва М. А. Теоретико-методичні основи навчання ансамблевої гри : навч. посіб. Житомир: Волинь, 2002. 208 с.
41. Овчаренко Н. Основи вокальної методики: науково-методичний посібник. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. 116 с.
42. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ: КНУКіМ, 2006. 188 с.
43. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник. / А.М. Олексюк, А.А.Аюрзанайн, П.І.Підкасистий та ін.. К.: ІСДО, 1993. 336 с.
44. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
45. Падалко Л. Виховання ансамблю в хорі. К., 1969. 171 с.
46. Паньків Л. І. Формування художніх орієнтацій старшокласників у процесі музично-театральної діяльності: теорія, методологія, методика: Монографія / за наук. ред. О. П. Щолокової. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 377 с.
47. Петрушенко О.П. Словник з естетики О.П.Петрушенко. Львів: «Магнолія-2006», 2009.
48. Практикум з педагогіки: навчальний посібник: Видання 3-тє, перероблене і доповнене, заг. ред. О. А. Дубасенюк. К.: «Центр навчальної літератури», 2004.
49. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі: навч.-метод. посібник. Теннопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. 272 с.
50. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: навчально-методичний посібник. К.: ІЗМН, 1997. 248 с.
51. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан. 2005. 360 с.
52. Сапожник О. В. Музично-естетичне виховання старшокласників (на матеріалі сучасної популярної естрадної музики) : Дис. ... канд. пед. наук:

- 13.00.02: Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2001. 255 с.
53. Сироечко О. В. Виховання музично-естетичної культури підлітків в позашкільних закладах. *Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., 29–30 верес.* 2011 р. Запоріжжя, 2011. С. 62–64.
54. Сірант Н.П. Естетичне виховання дитини в сім'ї як психолого-педагогічна проблема. *Теорія і практика освіти в сучасному світі.* Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С.24-27.
55. Слятіна І. О. Критерії та показники музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології.* 2015. Вип. 1. С.18021. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyptp_2015_1_7 (дата звернення: 14.10.2022).
56. Смірнова І. В. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. *Поняття «Ансамблеве письмо» до проблеми дефініції.* 2020. Вип. 1. м. Харків. С. 63-68.
57. Смолюк С. Сутність поняття «розвивальне середовище» закладу дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. № 31. С. 159-163.
58. Соломонова О.Б. Асоціативний музичний текст: дефініція, методологія дослідження. *Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології: тези II Міжнародної наукової конференції.* URL: http://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/conf_docs/tesy/2020-12/Tesy-metodology_final.pdf (дата звернення 06.11.2022).
59. Соломонова О.Б. Віртуальний вимір асоціативного музичного тексту: жанрово-семантичний аспект. *Захід – Схід: культура і мистецтво: тези Міжнародної науково-творчої інтернет-конференції (25–26 вересня 2021 р., м. Одеса).* Одеса : Астропринт, 2022. С 243-246.

60. Соломонова О.Б. Музична освіта: теоретичні та практичні історичні дисципліни крізь призму «сміхового аспекту». Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. *Музична освіта в Україні: теорія і практика*. Вип.29. К., 2003. С.172-180.
61. Соломонова О.Б. Семантичний потенціал синтезійних процесів у танцювальній музиці (на прикладі вітально-сміхових текстів). *Музика у співдружності мистецтв та філософсько-естетична думка. Аспекти історичного музикознавства*. Харків. 2012. №5. С.108-124. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=asismy_2012_5_10 (дата звернення 06.11.2022)
62. Соломонова О.Б. Система музичної освіти в КДАМ-КАМ: проблеми і перспективи. *Міжнародна наукова конференція «Мистецька освіта в Україні: сучасний стан – інноваційність – перспективи розвитку»*. Тези доповідей. Київ: МЗВО «КАМ», 2019. С.52-53.
63. Стратан-Артишкова Т. Б., Шевцова О. Б. Музичне мистецтво в контексті художньої культури: Навчально-методичний посібник. Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2023. 102 с.
64. Стратан-Артишкова Т. Б., Авторська спроможність у формування художнього світогляду майбутнього викладача мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя., р. 2021., С. 120-123.
65. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. К.: Академія, 2000, 544 с.
66. Хриков Э.М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти* 2011. №2. С.11-15.

67. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч.посібник. К.: ВЦ «Академія», 2016. 240 с.
68. Чехуніна А.О. Психологічна настанова як базовий аспект музичного навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип.76. Т.3. С.54-59. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/76/part_3/12.pdf (дата звернення 06.11.2022).
69. Чехуніна А.О. Специфіка формування художнього мислення здобувачів музичної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип.36. С.89-93. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/36/20.pdf> (дата звернення 06.11.2022).
70. Чулкова Н. Всесвіт музичних звуків: використання системи Карла Орфа на музичних заняттях. *Палітра педагога*. 2008. №2. С.18-24.
71. Шевченко Г.П., Пастухова Ю. Художньо-естетичне виховання студентської молоді. Луганськ: СНУ ім. В.Даля, 2010. 180 с.
72. Шиліна Н.Є. Педагогіка: навч.посібн.для студентів усіх спеціальностей. Одеса: ЛНАЗ ім. О.С.Попова, 2011. 188 с.
73. Юцевич Ю.Є. Музика: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2003. 352 с.
74. Ягупов В.В, Педагогіка: навч.посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.
75. Якса Н.В. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія. Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2011. С.276-288.
76. Ятло Л. Опанування техніки співацького дихання в дитячому хорі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. - 2008. - № 27. - С. 100-104.
77. Plummeridge C. Aesthetic education and the practice of music teaching. *British Journal of Music Education*. 1999. № 2 (16). P. 115-122.

ДОДАТОК А

ПРОПОНОВАНІ РОЗСПІВКИ

1. Розспівка-караоке «Кап-кап у вікно дощик»

<https://youtu.be/kHkLLYPiv6Y>

2. Розспівка-караоке «До-сі-до-ре» <https://youtu.be/hG3yHDALq6U>

3. Розспівка «Ненька Україна»

<https://youtu.be/hG3yHDALq6U>

4. Розспівка-караоке «Осінь грає на дуду» https://youtu.be/LVhpn_9rLIc

ДОДАТОК Б

Використання міжпредметних зв'язків у процесі вивчення української народної пісні «Ой ходила дівчина бережком»

Тема: «Народна пісня – душа народу»

Мета:

- **Навчальна** - ознайомити учнів із поняттям «народна пісня»; розкрити значення народної пісні у житті українців та народів світу;
- **Розвивальна** – розвивати світоглядні цінності історії, традицій і культури України та країн європейського союзу;
- **Виховна** - виховувати інтерес до національної народної творчості та творчості європейських країн;

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: ноутбук.

Формування ключових компетентностей:

- *Компетентності у галузі мистецтва* (уміння аналізувати, оцінювати й описувати мовою коло музичних та мистецьких об'єктів і процесів з урахуванням національних та європейських цінностей).
- *Інноваційність* (уміти реагувати на зміни та долати труднощі, відкривати нові ідеї).
- *Інформаційно-комунікаційна компетентність* (уміти застосовувати сучасні інформаційні та цифрові технології, знаходити та критично аналізувати відкриті джерела інформації; відповідально їх використовувати для вирішення завдань та саморозвитку).
- *Громадянські та соціальні компетентності* (Генерувати базові знання та розуміння основ музичного мистецтва, інших видів мистецтв, в освітньому процесі; уміти діяти як відповідальний громадянин, поважати інших, проявляти толерантність, уміти конструктивно співпрацювати, долати стрес і діяти у конфліктних ситуаціях, дбайливо ставитись до власного ментального здоров'я).

Формування предметних компетентностей:

- Уміти узагальнювати та систематизувати отримані знання з сутності інтеграції в шкільній мистецькій освіті;
- сформувати вміння здійснювати аналіз інтеграторів, виявляти групи інтеграторів, працювати в команді для вивчення матеріалу з Інтегрованого курсу «Мистецтво»;
- розвинути установки до інтерактивності, інноваційності, комунікативності, креативності;
- узагальнити та систематизувати знань за темою «Народна пісня – душа народу»;
- уміти активізувати новий лексичний багаж та граматичний матеріал за темою, творчо застосовуючи його.

Хід Уроку

1. Організаційний момент

Всім доброго ранку! Я рада бачити вас і ваші щасливі усміхнені обличчя в нашому класі, і тема нашого уроку "Народна пісня - душа народу".

2. Мотивація навчальної діяльності

Вас коли-небудь захоплювала чарівність народної пісні? Сьогодні ми відкриємо цей світ, сповнений емоцій та історій народу.

3. Актуалізація опорних знань

- Як називається людина, що створює музику? (*композитор*)
- Які види музики залежно від її виконання існують? (*вокальна та інструментальна*)
- Як називається музика, яку створює народ? (*народна*)

4. Основна частина

У ній відображається його історія, традиції і культура. Унікальним феноменом, який супроводжує людину протягом усього її життя, є народна пісня.

В піснях люди розповідають про своє життя, про все, що їх оточує, хвилює, про свою радість і сум, сподівання і надії. Можливо саме тому пісню називають душею народу.

У давні часи пісні не записували, а запам'ятовували й передавали з уст в уста. У наш час збирачі фольклору записують народні пісні, слухаючи, як їх виконують народні співаки і співачки.

Народна пісня – створений народом невеликий куплетний музично-поетичний твір.

Народна пісня будується, як і композиторська, у куплетній формі:

5. Вивчення пісні.

А зараз ми з вами прослухаємо українську народну пісню «Ой ходила дівчина бережком» (обр. О.Саратського) і вивчимо її.

<https://www.youtube.com/watch?v=dMCxaTO6tY0>

Швидко

Ой хо-ди-ла дів - чи-на бе-реж-ком, ой хо-ди-ла дів - чи-на
 бе - реж - ком, за - га - ня - ла се - лез - ня
 ба - тіж - ком, за - га - ня - ла се - лез - ня ба - тіж - ком:

Перед тим як почнемо співати, нам потрібно з вами розспіватися!

Розспівка-караоке «Кап-кап у вікно дощик»

<https://youtu.be/kHkLLYPiv6Y>

Розспівка-караоке «До-сі-до-ре»

<https://youtu.be/hG3yHDAIq6U>

6. Оцінювання

7. Домашнє завдання

За допомогою слів-підказок напишіть невеличку промову на тему «Пісня – це душа народу»

Чуйна, ніжна, надихає, звеличує, мелодійна, сумна, змінює настрої, допомагає, радісна.

СЕРТИФІКАТ №064/25**УЧАСНИКА**

Міністерство освіти і науки України
 Бердянський державний педагогічний університет
 Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв
 Кафедра теорії та методики навчання мистецьких дисциплін

I Міжнародна студентська науково-практична конференція

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА

САМАТОВА КАТЕРИНА ДМИТРІВНА

Здобувачка II курсу другого рівня вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво) факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету.

Доповідь на тему: Формування художніх орієнтацій учнів як педагогічна проблема.

30-31 жовтня 2025 року
 Кредити/години 0,5/15

Ректор БДПУ

Ігор БОГДАНОВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
 «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
 Навчально-науковий інститут публічного управління
 і післядипломної освіти

Громадська організація «Асоціація дослідників проблем управління»
 За участю та підтримкою:

Національний технічний університет «Харківський політехнічний
 інституту» (Україна)

International training company «Osнова» (Чорногорія)
 Університет прикладних наук (Австрія)

Бердянський державний педагогічний університет
 Університет Матей Бела (Словаччина)

ГО «Асоціація дослідників проблем управління»

СЕРТИФІКАТ № 01/0649 від 03 квітня 2025 р.

підтверджує, що

Катерина САМАТОВА

брав(ла) участь у роботі I Міжнародних педагогічних читань пам'яті Є.М. Хрикова
 «КОНТЕКСТИ ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА МИКОЛАЙОВИЧА ХРИКОВА:
 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО І ПУБЛІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ»

0,3 кредита ЕКТС (9 годин)

Ректор
 ДЗ «Луганський національний університет
 імені Тараса Шевченка»

Олена КАРАМАН

СЕРТИФІКАТ №093/25

УЧАСНИКА

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Кафедра теорії та методики навчання мистецьких дисциплін

II Міжнародна науково-практична конференція

«МИСТЕЦТВО ТА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ»

САМАТОВА КАТЕРИНА ДМИТРІВНА

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта
(Мистецтво.Музичне мистецтво) Бердянського державного педагогічного університету

Доповідь на тему: ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

17-18 квітня 2025 року
Кредити/години 0,5/15

Ректор БДПУ

Ігор БОГДАНОВ

